

Grundlagsutskottet

Justitiekanslerns i statsrådet berättelse för år 2022

INLEDNING

Remiss

Justitiekanslerns i statsrådet berättelse för år 2022 (B 10/2023 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för betänkande. Det har också remitterats till utrikesutskottet, finansutskottet, revisionsutskottet, förvaltningsutskottet, lagutskottet, kommunikationsutskottet, jord- och skogsbruksutskottet, försvarsutskottet, kulturutskottet, social- och hälsovårdsutskottet, ekonomiutskottet, underrättelsetillsynsutskottet, framtidsutskottet, arbetslivs- och jämställdhetsutskottet och miljöutskottet för utlåtande. Tidsfrist: 13.12.2023.

Utlåtanden

Utlåtande har lämnats av

- lagutskottet LaUU 20/2023 rd
- social- och hälsovårdsutskottet ShUU 5/2023 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- justitiekanslern i statsrådet Tuomas Pöysti, Justitiekanslersämbetet
- biträdande justitiekansler Mikko Puumalainen, Justitiekanslersämbetet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

(1) Enligt 108 § 3 mom. i grundlagen ger justitiekanslern årligen en berättelse till riksdagen och statsrådet om sina ämbetsåtgärder och sina iakttagelser om hur lagstiftningen följs. Justitiekanslerns berättelse för 2022 lämnades till riksdagen i juni 2023. Ärendet remitterades till grundlagsutskottet i september, och de andra fackutskotten fick lämna utlåtande till grundlagsutskottet senast den 13 december 2023.

(2) Lagutskottet och social- och hälsovårdsutskottet har lämnat utlåtande till grundlagsutskottet om justitiekanslerns berättelse. Lagutskottet fäster i sitt utlåtande särskild uppmärksamhet vid rätten till en rättvis rättegång och tillräckliga resurser för laglighetskontrollen (LaUU 20/2023 rd). Social- och hälsovårdsutskottet behandlar i sitt utlåtande bland annat justitiekanslerns roll i för-

Betänkande GrUB 2/2024 rd

handstillsynen över lagberedningens kvalitet och utrednings- och beredningsarbetet i frågor som gäller självbestämmanderätten (ShUU 5/2023 rd).

(3) I enlighet med väletablerad praxis har grundlagsutskottet i behandlingen av berättelser från justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman vanligen inte särskilt tagit ställning till de högsta laglighetsövervakarnas enskilda avgöranden eller ställningstaganden (se t.ex. GrUB 6/2022 rd, stycke 2, GrUB 11/2021 rd, stycke 13 och de betänkanden som det hänvisas till där: GrUB 16/2020 rd, GrUB 5/2018 rd, GrUB 1/2017 rd, GrUB 3/2016 rd och GrUB 8/2015 rd). Utskottet har betonat laglighetskontrollens oberoende och har således inte heller konstitutionellt ansett det vara helt korrekt att riksdagens fackutskott i sina utlåtanden till grundlagsutskottet behandlar enskilda klagomålsavgöranden (GrUB 16/2021 rd, stycke 18).

(4) Grundlagsutskottet inskräper dessutom, precis som tidigare, att utskottets uppgifter läggs fast i 74 § i grundlagen och andra grundlagsbestämmelser och att utskottet inte tar upp enskilda medborgares skrivelser till utskottet, om exempelvis laglighetsövervakarnas klagomålsavgöranden, till behandling (PeVP 13/2019 vp, § 10, se även PeVP 95/2018 vp, § 14). Enskilda medborgares begäranden om undersökning och omprövning eller klagomål och andra liknande skrivelser till utskottet som gäller justitiekanslerns verksamhet föranleder alltså inga åtgärder i utskottet. Utskottet betonar att det inte är besvärinstans i fråga om justitiekanslerns klagomålsavgöranden (se även GrUB 6/2022 rd, stycke 3 och GrUB 16/2021 rd, stycke 4).

(5) I den allmänna översikten i berättelsen presenteras justitiekanslerns uppgifter och befogenheter. Dessutom redogörs det bland annat för justitiekanslersämbetets organisation och ekonomi. Vidare redogör berättelsen för övervakningen av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, justitiekanslerns övervakning av lagligheten i republikens presidents och statsrådets ämbetsåtgärder, rätten till en rättvis rättegång och i anknytning därtill övervakningen av advokater, offentliga rättsbiträden och rättegångsbiträden med tillstånd samt laglighetskontrollen av myndigheter och andra som sköter offentliga uppgifter för varje enskilt förvaltningsområde. I slutet av berättelsen ingår statistiska uppgifter om justitiekanslersämbetets åtgärder och arbetssituation. I berättelsen finns också särskilda temaartiklar och kompakta faktaboxar om de centrala perspektiven och iakttagelserna i fråga om laglighetsövervakningen.

(6) Berättelsen innehåller som vanligt inledande ord av justitiekanslern och biträdande justitiekanslern. Justitiekansler Pöysti behandlar i sitt anförande utnämningar till de högsta tjänsterna. Pöysti tar bland annat upp hur man kan förbättra objektiviteten vid beredningen av utnämningar till den högsta tjänstemannaledningen och principerna för god förvaltning samt professionaliteten, hur lagen förhåller sig till politiska utnämningar eller utnämningar som upplevts som politiska och hur justitiekanslern övervakar gränserna för den tillsättande partens prövningsrätt.

(7) Biträdande justitiekansler Puumalainen behandlar i sitt anförande det inbördes förhållandet mellan laglighetskontrollen och de straffrättsliga processerna. Puumalainen granskar påföljderna vid laglighetskontrollen och laglighetsövervakarens bedömning i ärenden som gäller åtal för tjänstefel.

(8) I avsnittet om justitiekanslerns övervakning av lagligheten i republikens presidents och statsrådets ämbetsåtgärder behandlas den laglighetskontroll som hänför sig till lagberedningen. Ett

Betänkande GrUB 2/2024 rd

centralt mål för laglighetskontrollen av propositionerna är enligt berättelsen att se till att man i propositionerna identifierat de frågor som är av betydelse med tanke på grundlagen, redogjort för grundlagsutskottets viktigaste praxis i saken och öppet presenterat också sådana frågor som kan vara nya eller oklara i förhållande till grundlagen. Om det i ljuset av grundlagsutskottets tidigare praxis konstateras att frågan om en föreslagen lags grundlagsenlighet inte har behandlats tidigare eller att frågan ger rum för tolkning, ska regeringen i propositionen föreslå att ett utlåtande om saken ska inhämtas av grundlagsutskottet. Justitiekanslern har i utlåtanden om lagberedningsprojekt också lyft fram att när man bedömer behovet av att grundlagsutskottet behandlar saken finns det samtidigt behov att lyfta fram de tolkningsfrågor angående grundlagen som är sådana att ett ställningstagande av utskottet skulle behövas med beaktande av tidigare tolkningspraxis.

(9) Grundlagsutskottet har också tidigare (GrUU 9/2023 rd, stycke 6) fäst uppmärksamhet vid anvisningarna om hur propositionerna ska utarbetas. I anvisningarna sägs det att om det råder osäkerhet om ett lagförslags grundlagsenlighet eller förhållande till människorättskonventioner, ska det i avsnittet om propositionens förhållande till grundlagen tas in ett uttryckligt uttalande där det sägs att det är önskvärt att propositionen förs till grundlagsutskottet för behandling. Ett sådant uttalande ska inte tas in, om inte en bedömning av propositionen i grundlagsutskottet verkligen behövs på grund av något tolkningsproblem. Utskottet betonar att i de oklara fall som avses i anvisningarna ska motiveringen å ena sidan innehålla ett omnämnande av att utlåtande bör begäras av grundlagsutskottet, men å andra sidan bör ett sådant uttalande inte tas in i motiveringen i andra fall.

(10) Det totala antalet klagomål till justitiekanslern minskade jämfört med 2021 och 2020. Totalt 1 654 klagomål ledde till en noggrannare laglighetsbedömning. Över 1 100 andra ärenden som gällde laglighetskontroll registrerades. I slutet av året hade 120 klagomål varit anhängiga i över ett år.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner ett ställningstagande med anledning av berättelse B 10/2023 rd.

Utskottets förslag till ställningstagande

Riksdagen har ingenting att anmärka med anledning av berättelsen.

Betänkande GrUB 2/2024 rd

Helsingfors 13.3.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
medlem Maria Guzenina sd
medlem Petri Honkonen cent
medlem Hannu Hoskonen cent
medlem Teemu Keskisarja saf
medlem Anna Kontula vänst
medlem Jarmo Lindberg saml
medlem Johanna Ojala-Niemelä sd
medlem Onni Rostila saf
medlem Ville Skinnari sd
ersättare Markku Eestilä saml
ersättare Arja Juvonen saf.

Sekreterare var

utskottsråd Liisa Vanhala.